

Kā attīstīt ilgtspējīgu tūrismu?

No 2017. gada rudens Latvija ir iesaistījusies starptautiskā trīs gadus ilgā projektā «Ilgtspējīga tūrisma attīstības principu ieviešana nacionālo parku/ aizsargājamo dabas teritoriju reģionos» līdztekus ar Igauniju (projekta vadošā valsts), Slovēniju un Portugāli. Katra valsts ir pārstāvēta ar vietējo rīcības grupu (VRG). Igaunijai to ir trīs, pārējām valstīm – pa divām. Rīcības grupa saistās ar noteiktu dabas aizsardzības teritoriju, un Latvijai tās šajā projektā ir Ziemeļkurzemes VRG un Slīteres Nacionālais parks un Cēsu rajona lauku partnerība un Gaujas Nacionālais parks.

Būtiska projekta šķautne ir dalīšanās pieredzē – kā katras dalībvalsts dabas aizsardzības teritorijā atbalsta uzņēmējus. Arī mūsu tūrisma uzņēmējiem no Ziemeļkurzemes VRG paveras iespēja iepazīt citu valstu pieredzi. No 7. līdz 11. maijam Slovēniju apmeklēja projekta koordinatore Andra Ratkeviča – Dabas aizsardzības pārvaldes Kurzemes reģionālās administrācijas dabas izglītības centra «Slītere» vadītāja, Gunta Abaja – biedrības «Ziemeļkurzemes biznesa asociācija» koordinatore un trīs tūrisma pakalpojumu sniedzēji – Signe Dišlere no Kolkas pagasta «Pītagiem», Andris Antmanis no Kolkas pagasta «Krogiem» un Reinis Pižiks no Ances pagasta «Kraстиņiem».

Par projektu

Kā skaidro G. Abaja, projekta būtība izsakāma vienā teikumā – kā gudri apsaimniekot dabas aizsardzības teritorijas. Proti, šādās teritorijās, rūpējoties par dabas vērtību saglabāšanu, ir ierobežota saimnieciskā darbība, bet tieši šo ierobežojumu dēļ uzņēmēji ir arī īpaši jāatbalsta. Projekta sākotnējā ideja par ilgtspējīga tūrisma attīstību nacionālajos parkos ir paplašināta ar dabas aizsardzības teritorijām. Tas nozīmē, ka no Ziemeļkurzemes ir iekļauti arī dabas liegumi «Ovīši» un «Ances purvi un meži».

Viens no projekta ieguvumiem ir iespēja iepazīt citu labās idejas – ko katra partnervalsts šajā jomā jau dara, un to vislabāk atspoguļo konkrēti veiksmes stāsti. Ziemeļkurzemes piekrastē tāds notikums ir tradicionālās Slīteres Ceļotāju dienas. Tās gan ierasti notiek jūnijā, kad sezona jau ir sākusies, un projekta dalībnieki ir vienojušies pieredzes apmaiņas braucieniem izmantot *nesezonu*, jo sezonas laikā tūrisma uzņēmējiem nav laika pašiem ceļot. Tātad pieredzes braucieniem atliek visai agrs pavasaris un rudens. Taisnība, otri mūsu valsts partneri no Gaujas Nacionālā parka šogad jūnija otrajā sestdienā Dundagā piedalās konferencē «Dzīve nacionālajos parkos: iespējas un izaicinājumi», gūstot priekšstatu arī par Slīteres Ceļotāju dienām, – Cēsu puses ļaudis grib izveidot līdzīgu piedāvājumu savā pusē.

Triglavas Nacionālajā parkā

G. Abaja: «Triglavas (*Triglav* – nosaukuma pamatā ir kalns, kuram ir it kā trīs galvas) Nacionālais parks atrodas Juliāna Alpos Slovēnijas ziemeļrietumos. Mūsu ciemu dienās redzējām pirmos viesus, bet aktīvās tūrisma sezonas laikā parks – vienīgais Nacionālais parks valstī – ir ļoti apmeklēts. Trīs dienās iepazīsimies ar dažādiem piedāvājumiem, devāmies pastaigās pa kalnu takām. Labi paēst un izgulēties – to grib visi tūristi. Nakšņošanas un ēdināšanas pakalpojumiem Triglavā ir krietni plašāks piedāvājumu klāsts nekā pie mums, kas izriet no ceļotāju kuplā skaita. Tur gan daudzas mājas nav pastāvīgi apdzīvotas, bet valsts ar īpašu programmas palīdzību veicina ļaudis atgriezties kādreiz pamestos ciemos. Vienā tādā, Čadrā, mēs bijām. Tur ir bioloģiskās saimniecības, izveidots kooperatīvs, zemnieki gatavo sieru, ir piena māja, un vienlaikus tas viss ir rādāms tūristiem. Kādā zemnieku saimniecībā arī pusdienojām. Tāpat vietējie iedzīvotāji piedāvā mājiņas tūristiem.

Slovēņos pamanījām labu nacionālo pašapziņu, kas ir svarīga arī tūrisma uzņēmējdarbībā. Tad, kad mēs atguvām neatkarību, Slovēnija to ieguva, un iedzīvotāji ir uz šīs pašapziņas viļņa.»

Mazliet par mūsu tūrisma uzņēmēju trio

Signe Dišlere Kolkas pagasta «Pītagos» tūrisma pakalpojumus sniedz vienpadsmit gadus, Signes kaimiņš Pitraga «Krogos» Andris Antmanis – sešus gadus, Reinis Pižiks Ances pagasta

«Krašiņos» – astoņus.

Signe par savu darbību saka tā: «Sākām ar mazām kempinga mājiņām. Desmit gadu laikā katru gadu esam palielinājuši nakšņošanas kvalitāti. Tagad varam uzņemt apmēram piecdesmit klientu, un vairāk nemaz negribu. Izmantojamā zemes platība ir pusotrs hektārs, no tā saimnieciskā darbība atļauta vienā hektārā. Apbūvējamā platība – 450 m².

Viesi pie mums nedrīkst citam traucēt, tāpēc grupas vasarā neņem, pat ja pieteiktos gadu iepriekš. Nerīkojam sporta spēles un kāzu svinības. Pie mums nedrīkst trokšņot, klausīties mūziku. Tas vienkārši nepiestāv šai videi – Slīteres Nacionālajam parkam. Pie mums atpūšas viesi ar bērniem, ģimenes, draugu kopas, pāriši, bieži atbrauc ir ārzemju viesi. Respektējam citus ciema iedzīvotājus.»

Andris, arī pazīstams zivju kūpināšanas meistars, pamazām skatās attīstības virzienā: «Es piedāvāju 12 gultas vietas un līdz 50 telts vietām. Tas ir sākums, vēl gribu uzbūvēt 3-4 mājiņas, katra dod pajumti 4 cilvēkiem, lielajās mājiņās ir 4 pamat vietas un vēl 3 papildvietas.» Pagaidām Andrim zivju rūpals viņa ienākumu sadaļā ir krietnā pārākumā par tūrismu, bet nākotnē samēri varētu arī mainīties, ja izdoties tikt pie jaunām mājiņām un vēl uzcelt nelielu kafejnīcu.

Reinis Pižiks, domājot un arī atrodot, kādus vietējos resursus varētu likt lietā savā īpašumā un tuvākā apkaimē, piedāvā savdabīgu šaušanu ar loku pa «mežacūkām», izīrē laivas laivošanai pa Stendi un izcilu Ances purvu un mežu ainavu vērošanu, kā arī ragu meklēšanu.

Kā mūsu uzņēmējiem sadalās sezona un *nesezona*? Signei tukšais laiks ir no jaunā gada («kad uzsnieg sniegs») līdz aprīlim, Andris parasti sezonu sāk maijā un beidz oktobra beigās, ļoti labvēlīgos laikapstākļos to mazliet pagarinot – neparasti siltā novembrī vai tādā maijā kā šogad. Signe un Andris gan uzsver, ka atpūtniekiem it kā tik piemērotais šī gada maijs tikpat kā neatspoguļojas apmeklētībā, jo ceļotāji savus braucienus saplāno laikus. Kurš ko tādu varēja paredzēt? (Starp citu, vienubrīd maijā, kad mums bija ap plus 30 grādiem, latviešu tik iecienītajā Tenerifē bija vien plus 17... *Red.*) Signe arī kļiedē mītu, ka *nesezonā* pakalpojumi varētu būt lētāki. Gluži otrādi, jo tas saistīts ar apkuri. Reinim sezona ilgst nu jau no marta līdz novembrim. Sācis ar laivu īri un ātri sapratis, ka laivot var pavisam īsu laiku – no Jāņiem līdz septembrim, sezonas paildzināšanai jaunais uzņēmējs iedomājies izmantot savu vaļasprieku, šaušanu ar loku, kā izklaidi to piedāvājot arī laivotājiem un citiem ceļotājiem. Pagaidām pēdējais jauninājums – ragu meklēšanas pārgājieni. Tos Reinis piedāvā jau marta sākumā.

Kā izmantot pieredzes braucienos gūto?

Kā citur ieraudzīto, varbūt ideju aizmetņus, pārlikt uz savas pat krietni atšķirīgās realitātes koordinātu ass?

«Katrai teritorijai ir sava vienreizēja, neatkārtojama vide,» saka Gunta. «Mēs Ziemeļkurzemē lepojāmies ar savu kluso piekrasti, maz skarto dabu, lielajiem mežiem un purviem. Pieredzes braucienos galvenais ir vērot, jautāt, uzkrāt informāciju, salīdzināt, secināt un gudri izmantot, katrā ziņā ne akli atdarināt, kopēt, jo apstākļi katrā vietā atšķiras. Mums ir vismazāk apdzīvotā teritorija visā valstī, savukārt Slovēnija, pēc platības reizes trīs mazāka par Latviju, mūsu valsti pārspēj iedzīvotāju skaita ziņā, īpaši jau blīvuma ziņā. Viņu resurss ir kalni, mēs nekādi nevaram mēroties ar slovēņiem arī tūristu skaitā. Starp citu, to ietekmē arī politiski motīvi. Pret Latviju vērstais informatīvais karš iedarbojas uz cilvēku, arī ceļotāju, prātiem. Slovēnija neko tādu neizjūt.»

Droši vien, ka tieši tā vērtējams šādos braucienos iegūstamais labums – paplašinātā redzējumā, jo kā gan *pārkopēt* Slovēnijas kalnus mūsu līdzenumos un viņu daudz blīvāko apdzīvotību mūsu retajā? Ko par to saka mūsu uzņēmēju trio?

Visi ir vienprātis, ka sezonas divos *pīķa* mēnešos, jūlijā un augustā, ēdināšanas un arī nakšņošanas pakalpojumu lībiešu krastā trūkst, īpaši lielākām ceļotāju grupām, un saprotams, kāpēc tā ir, – lai uzņēmējdarbība veiktos, ir jābūt noteiktam cilvēku daudzumam.

Signe uzsver, ka «Pītagos» ēdināšanu nenodrošina: «Atsevišķos gadījumos varam pasniegt brokastis. Visās mājiņās ir virtuves stūrīši. Ēdināšanai vajadzētu lielu māju, man ir iespējams apbūvēt 450 m², un es tādu ēku vairs nedrīkstu celt. Jautājums arī, vai tas atmaksātos. Lai varētu paēdināt lielā autobusa cilvēku skaitu, būtu jāpērk teltene, bet tā izmaksātu ap 4500 eiro, puse summas jāiegulda pašai, un tad jau teltene beigtu kalpot, iekams es to atpelnītu. Man to vajag tikai

septembrī un maijā.»

Andris gan nākotnē domā ierīkot kafejnīcu, viņam platība ļauj būvēt. «To es noskatījos Slovēnijā – mazas ēstuvītes ir visapkārt. Sezona tur arī ir ļoti īsa, līdzīgi kā pie mums, tikai viņiem tad apgrozās milzīgs tūristu daudzums.»

Ceļojumā mūsējie izbaudījuši arī degustācijas. Pie Andra tā ir izplatīta prakse, un pašsaprotami ir tas, ka klienti pēc tam arī iegādājas gardo zivju produkciju. Andris atzīst, ka degustācijas piesaista ceļotājus, bet te gan ir savas nianšes: «Ārzemniekus vairāk interesē daba, latviešus – ekskursijas un degustācijas. Es pēc ārzemniekiem, kas brauktu uz degustācijām, arī īpaši necīnos, jo sazinos latviski un vēl arī krieviski. Jā, īgauni un leiši vairākkārt ir zvanījuši, tad krievu mēlē galā tiekam.»

Signe vēl teic, ka Slovēnijā vērotā Triglavas Nacionālā parka un vietējo uzņēmēju labā sadarbība, kas ir pašsaprotama, vairs nešķiet kaut kas īpašs arī tepat, lībiešu krastā: «Kad pirms gadiem desmit kādā «Lauku ceļotāju» sanāksmē piecēlos un jautāju: «Kur ir Nacionālā parka pārstāvji?», par mani skaļi smējās. Tagad ir pavisam cita attieksme. Parks veic savas funkcijas, izglīto iedzīvotājus, daudz darba iegulda Andra Ratkeviča. Ir izveidotas pastaigu takas, kas nesezonā mums, tūrisma pakalpojumu sniedzējiem, ir pluss. Sezonā jau tūristu pietiek, jo visus pievelk jūra.»

Reinis savā vērtējumā ir skarbāks: «Slovēnija mums ir 100 km priekšā – viņu Nacionālais parks ir kā firmas zīme, kur var nopirkt sieru, izgulēties un pastaigāt pa takām, un to visu reklamē Nacionālais parks. Mūsējie diemžēl mēdz izdomāt noteikumus, neieklausoties vietējos iedzīvotājos un uzņēmējos. Arī tāpēc ciemi kļūst aizvien tukšāki. Slovēnijā – tieši otrādi. Tūrisms tur ir viena no lielajām nozarēm, kas iekļaujas nacionālajā kopproduktā.»

Andris atzīmē kādu vienkāršu, bet vērtīgu Triglavā pamanītu niansi. Pie pastaigu takām ir norādīta grūtības pakāpe, cik ilgi jāiet, pie dažām – arī attālums.

Vienu būtisku lietu mūsu uzņēmēji Slovēnijā ne vien pamanījuši, bet arī jau rīkojušies, lai situāciju mainītu. Dabas aizsardzības pārvalde sadarbībā ar pašvaldībām piekrastē ir izveidojusi stāvvietas. Ļoti labi, bet ceļotāji ar dzīvojamo busiņu jeb kemperu tur apstājas un bieži vien arī nakšņo. Pēc stāvlaukumu iekārtošanas krasi samazinājies kemperu skaits kempingos. Slovēnijā līdzīgās vietās plāksnīte vēsta, ka nakšņot tur nedrīkst, un tūristi to ievēro, jo negrib iekulties nepatīkšanās. Ja šāda informācija par ierobežojumiem būtu arī pie mums, tad tūristi ar dzīvojamajiem busiņiem atkal lielākā skaitā piestātu gan «Pītagos», gan «Krogos», gan «Ūšos». Jā, tas ir maksas pakalpojums, bet tūrisma pakalpojuma sniedzēji arī apsaimnieko atkritumus. Pašlaik mēdz gadīties tā, ka stāvlaukumā nakšņotāji atstāj savus mūsdienu sadzīves dažnedažādos pārpalikumus, par tiem nesamaksājot. Pēc brauciena mūsu uzņēmēji jau uzrakstījuši pašvaldībai četru cilvēku parakstītu iesniegumu – no Dženetas Marinskas, Andra Antmaņa, Jāņa Dambīša un Signes Dišleres.

Signe piebilst – lai gan neko ļoti jaunu Slovēnijā neatklāja, tomēr pieredzes apmaiņa ir laba. Starp citu, braucienā izdevies sapazīties ar kolēģiem uzņēmējiem no Cēsu rajona lauku partnerības, un tieši viens no viņiem pievērsis uzmanību informācijas zīmēm Triglavas Nacionālā parka stāvlaukumos.

Arī Reinis ar ceļojumu ir ļoti apmierināts: «Paldies par doto iespēju piedalīties šādos pieredzes apmaiņas braucienos! Uz Slovēniju noteikti ir jāaizbrauc vēl kādu reizi, un ieteiktu to darīt arī citiem, vislabāk – maijā.»

Vēl kāds skatījums. Slovēnijā tūrisma pakalpojumu sniedzēji bez kādām bažām laiž svešiniekus dzīvot savos mājokļos. Vai mūsu pusē netraucē kādas psiholoģiskas barjeras? Kā ir ar uzticēšanos?

Signe, pie kuras var atpūsties 13 ģimenes, atbild šādi: «Tas vienkārši ir jājūt. Jau tad, kad cilvēks zvana, es saprotu, vai viņš būs vai nebūs mans klients. Nebūt nav tā, ka ņemu gluži visus. Bet, ja piekrītu, tad viņam uzticos pilnībā.» Andris piebalso – esot tieši tāpat. Signe vēl teic, ka puse no «Pītagu» apmeklētājiem ir pastāvīgie klienti, un piebilst: «Kam tādu nav, tam ir štruntīga vieta.» Droši vien.

Bet ko par Slovēnijas iespaidiem saka Andra Ratkeviča?

«Apmeklētāju centrus pat nevar salīdzināt. Nevienu mūsu nacionālajā parkā tā nav. Kāpēc? Pirmkārt un galvenokārt tāpēc, ka viņiem ir pilnīgi cits tūristu skaits. Jūlijā un augustā ceļotāju ir tik daudz, ka viņi gandrīz nespēj visus ņemt pretī. Slovēnijā, starp citu, ir ļoti šauri ceļi.

Daba ir skaista, kalni ir vērtība par sevi, un mūs uzņēma ļoti viesmīlīgi. Ir vēl vairākas būtiskas

atšķirības, kas izriet no valsts likumiem. Triglavā pats Nacionālais parks drīkst nodarboties ar uzņēmējdarbību, piemēram, pārdot suvenīrus, piedāvāt naktsmītnes (mēs arī nakšņojām Triglavas Nacionālā parka informācijas centra naktsmītnē), un ienākumi pēc tam tiek ieguldīti parka attīstībā. Pie mums tā nevar, bet savā ziņā jau tas ir labi, ka valsts nekonkurē ar vietējiem cilvēkiem, kas sniedz pakalpojumus, teiksim, kā gids vada ekskursijas.

No mūsu viedokļa raugoties, īpatnēji ir tas, ka no *LEADER* fonda Triglavas Nacionālajam parkam rezervē naudu. Viņi kops ainavu ar *LEADER* naudu, atjaunos kalnu ganības. Latvijā *LEADER* projektu konkursam valsts iestādes pieteikties nevar.»

Sadarbības un atbalsta iespējas

Slovēnijā mūsējie redzēja labu kooperāciju starp vietējiem uzņēmējiem, piemēram, kā vienā ciemā visu iedzīvotāju interesēm kalpo viena pienotava, viens gateris. Vairāku uzņēmēju savstarpējā sadarbība ir joma, ko var kopt un kopt. Kā ir pie mums?

Reinis teic, ka «mums vēl daudz ko mācīties, kā auglīgi sadarboties vienam ar otru. Kurzemē tas notiek, bet par lēnu. Laikam jau tāds gēns».

Arī Signe atzīst, ka mums kopdarbība vēl nav ļoti izplatīta. Jā, tūrisma uzņēmēji savā starpā ir draudzīgi, kas izpaužas arī sadarbībā, piemēram, Signe un Dženeta Marinska Kolkas «Ūšos» viena otrai izpalīdz ar divriteņiem, bet kopprojektu vēl nav. Dažas idejas gan radušās, un Signe ar tām arī iepazīstina.

Pludmalē varētu iekārtot bērnu rotaļu laukumu. To vajadzētu gan Signei Košragā, gan Andrim Pitragā. Kā to īstenot – varbūt ierīkot pa vidu starp diviem ciemiem? Vēl samērā nesen valsts līmenī nebija skaidrs pludmales statuss. Andra Ratkeviča apliecina, ka pludmale tagad pieder Dabas aizsardzības pārvaldei. Tā ir resurss, kas prasās izmantojams. Signe turpina: «Esmu domājusi arī par kopējiem divriteņiem, to krājums vienmēr jāatjauno. Jau pēc Slovēnijas brauciena ar Andri apspriedām vēl citu ideju – kopēju laivu iegādi.» Andris turpina: «Man divriteņu pagaidām nepietrūkst, bet par Pitraga upīti gan domāju. Tagad tā ir sausa, bet aprīlī un maija sākumā ūdens ir daudz. Varētu izveidot īsu maršrutiņu.» Signe papildinot teic, ka doma par upītes laivām varētu pārāugt kopējā *LEADER* projektā. Nosacījumi mudināt mudina sadarboties, proti, kopprojekta gadījumā 80 % naudas atmaksātu, bet, ja katrs startētu atsevišķi, tad tikai 50 %. Tātad jāmet kauliņi kopā!

Andris vēl paturpina upītes tēmu citā griezumā: «Kādreiz labas idejas rodas nenopietnās sarunās. Vienreiz ģimenes lokā gluži pa jokam spriedām – kā būtu, ja sausajā laikā izveidotu upes taku? Ar Dzintaru Ozolu, Kurzemes reģionālās administrācijas Administratīvās daļas vadītāju, jau esmu sazinājies, *parkam* iebildumu nebūtu. Pāris kilometru nostaigāt pa upes gultni – vai tas nevarētu aizraut tūristus? Taisnība, pirms tam jāiegulda diezgan liels darbs, jānovāc koki.»

Sarunas beigās tās dalībnieki smaidot piebilst, ka neformālās pārrunās lietderīgi aizvadīts laiks arī lidojot, tātad pieredzes braucienos gūtais nav mērāms tikai ar svešajā zemē gūtajiem iespaidiem vien. Jāpiebilst, ka pērn novembra sākumā Dundaga uzņēma, ar dažādiem tūrisma objektiem iepazīstināja, paēdināja un izguldināja ap 60 projekta dalībnieku, savukārt Latvijas pārstāvjiem vēl paredzams brauciens uz tālo Portugāli.

Alnis Auziņš, biedrības «Ziemeļkurzemes biznesa asociācija» sabiedrisko attiecību speciālists